

БОРОВИК А. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
віце-президент з наукової роботи
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.54>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ (СЗЧ): ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

У статті здійснено узагальнення проблем законодавчого регулювання та судової практики кримінальна відповідальність за СЗЧ. Кримінальна відповідальність за СЗЧ відіграє важливу роль у забезпеченні дисципліни, боєздатності і належного функціонування Збройних Сил України та виконує охоронну, превентивну, каральну, відновлювальну, регулятивну та ресоціалізаційну функцію в системі забезпечення правопорядку. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини та дезертирство має глибоку історію, що бере початок із давніх цивілізацій, де такі дії сприймалися як зрада правителя та каралися смертю, вигнанням або каторжними роботами. У подальші історичні періоди, особливо в часи світових воєн, заходи відповідальності були не менш жорсткими, включаючи публічні страти, штрафні батальйони, репресії проти родин дезертирів та позбавлення волі, що свідчить про прагнення держав зберігати дисципліну та боєздатність армії будь-якими методами. Правова відповідальність за СЗЧ в Україні регулюється Кримінальним кодексом та Кодексом про адміністративні правопорушення, які зазнали змін після початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, зокрема, нові законодавчі акти посилили покарання за СЗЧ, обмежили можливість умовних строків та угод зі слідством, але водночас передбачили механізми звільнення від кримінальної відповідальності для військовослужбовців, які добровільно повертаються до служби. Верховний Суд, враховуючи недоліки судової практики у сфері притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ, у постанові від 21.08.2024 р. (справа № 126/1813/23) та 19.09.2023 р. (справа № 688/2893/22) наголосив на відсутності прямої заборони на звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням та важливості врахування особи обвинуваченого й співмірності діяння під час ухвалення рішень. Ст. 407 КК України передбачає покарання у формі тримання у дисциплінарному батальйоні на строк до 2 р., позбавлення волі від 2 р. до 3 р., від 2 р. до 5 р., від 3 р. до 7 р., від 5 р. до 10 р., штрафу від 1 тис. до 4 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, службового обмеження на строк до 2 р. Основними недоліками притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ в Україні є недосконалість законодавчого регулювання, формальний підхід до оцінки обставин правопорушення, суворість санкцій без розмежування мотивів вчинення СЗЧ, складнощі у доказуванні через бойові дії, перевантаженість судових і слідчих органів, відсутність ефективних механізмів реабілітації, корупційний фактор, недосконалість військової юстиції через відсутність військових судів, а також соціальний резонанс і політичний вплив на правосуддя.

Ключові слова: *судова практика, самовільне залишення військової частини або місця служби, військові злочини, злочинність в армії, військова злочинність, злочинність в умовах воєнного стану, злочинність у військовій сфері, запобігання злочинності.*

Borovyk A. V. Criminal liability for authorized leaving of a unit or place of service (SZCH): problems of legislative regulation and judicial practice

The article summarizes the problems of legislative regulation and judicial practice of criminal liability for SZCH. Criminal liability for SZCH plays an important role in ensuring discipline, combat readiness and proper functioning of the Armed Forces of Ukraine and performs a protective, preventive, punitive, restorative, regulatory and resocialization function in the law enforcement system. Criminal liability for unauthorized abandonment of a unit and desertion has a deep history, originating from ancient civilizations, where such actions were perceived as treason to the ruler and were punished by death, exile or hard labor. In subsequent historical periods, especially during the world wars, the measures of responsibility were no less harsh, including public executions, penalty battalions, repressions against the families of deserters and imprisonment, which indicates the desire of states to maintain discipline and combat readiness of the army by any means. Legal responsibility for SZCH in Ukraine is regulated by the Criminal Code and the Code of Administrative Offenses, which underwent changes after the start of the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022, in particular, new legislative acts strengthened the punishment for SZCH, limited the possibility of conditional terms and agreements with the investigation, but at the same time provided for mechanisms for exemption from criminal liability for servicemen who voluntarily return to service. The Supreme Court, taking into account the shortcomings of judicial practice in the field of criminal prosecution for SZCH, in its resolutions of 08/21/2024 (case No. 126/1813/23) and 09/19/2023 (case No. 688/2893/22) emphasized the absence of a direct ban on the release of a convicted person from serving a sentence with probation and the importance of taking into account the identity of the accused and the proportionality of the act when making decisions. Article 407 of the Criminal Code of Ukraine provides for punishment in the form of detention in a disciplinary battalion for a term of up to 2 years, imprisonment from 2 to 3 years, from 2 to 5 years, from 3 to 7 years, from 5 to 10 years, a fine from 1 thousand to 4 thousand tax-free minimum incomes of citizens, service restriction for a term of up to 2 years. The main shortcomings of criminal liability for desertion in Ukraine are the imperfection of legislative regulation, the formal approach to assessing the circumstances of the offense, the severity of sanctions without distinguishing the motives for committing desertion, the difficulties in proving due to hostilities, the overload of judicial and investigative bodies, the lack of effective rehabilitation mechanisms, the corruption factor, the imperfection of military justice due to the lack of military courts, as well as social resonance and political influence on justice.

Key words: *State Bureau of Investigation, war crimes, crime in the army, military crime, crime under martial law, crime in the military sphere, crime prevention.*

Постановка проблеми. Кримінальна відповідальність, як найбільш суворий вид правової відповідальності «передбачає державний осуд особи, котра здійснила протиправний проступок, оскільки вирок виноситься від імені держави, вона покладається лише судом і лише звинувачувальним вироком, що вступив у законну дію» [1, с. 192]. Кримінальна відповідальність відіграє важливу роль у функціонуванні правової системи та забезпеченні правопорядку виконуючи охоронну, превентивну, каральну, відновлювальну, регулятивну та ресоціалізаційну функцію. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби (далі – СЗЧ), яка передбачена ст. 407 КК України, відіграє важливу роль у забезпеченні дисципліни, боєздатності та належного функціонування Збройних Сил України, адже караність самовільного залишення військової частини або місця служби забезпечує правовий механізм реагування на порушення військових обов'язків та підтримує

законність у діяльності Збройних Сил, сприяє усвідомленню військовослужбовцями їхньої відповідальності перед державою, підрозділом і колегами. У відповідності до показників судової статистики в Україні у 2021 р. у судах першої інстанції було винесено обвинувальних вироків за вчинення СЗЧ по відношенню до 1816 осіб, виправдовувальних – по відношенню до 2 осіб, у 2022 р – до 1398 осіб, виправдовувальних вироків – до 3 осіб, у 2023 р. – до 2014 осіб, виправдовувальних вироків – до жодної особи [2].

Аналіз останніх досліджень. Дослідження здійснювалося на основі дослідження наукових та публіцистичних публікацій щодо кримінальної відповідальності за СЗЧ, судових рішень, постанов Верховного суду, дайджестів судової практики, положень нормативно-правових актів.

Мета статті полягає в узагальненні проблем законодавчого регулювання та судової практики кримінальна відповідальність за СЗЧ.

Виклад основного матеріалу. Кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини та місце служби і дезертирство має тривалу історію. Зокрема, у наступні історичні періоди формами відповідальності за СЗЧ та дезертирство були:

1. Стародавній світ (у період від появи перших цивілізацій (близько 3000 р. до н.е.) до падіння Західної Римської імперії у 476 р. н.е.): у Стародавньому Єгипті військовослужбовці вважалися особистими слугами фараона, тому самовільне залишення служби або втеча з бою вважалися зрадою фараону та каралися смертю, вигнанням або каторжними роботами у каменоломнях; у Стародавньому Китаю військова дисципліна була жорсткою та вважалася ключовим фактором перемоги, тому втеча з армії сприймалася як зрада імператора і каралася смертю або вигнанням родини дезертира; у Стародавній Греції у спартанському війську самовільне залишення військової частини вважалося найбільшою ганьбою, дезертири втрачали громадянські права і могли бути засудженні до рабства, вважалося, що загинути в бою було почесніше, ніж втекти; у Давньому Римі дезертирство у воєнний час суворо каралося, наприклад, шляхом застосування децимації (страта кожного 10 воїна за жеребкуванням), розп'яттям або побиттям палицями, в мирний час – публічним биттям, вигнанням з армії, тавруванням [19, с. 189].

2. У Середньовіччі (у період від падіння Західної Римської імперії (476 р. н.е.) до кінця XV ст. – початок XVI ст.) військові традиції різнилися залежно від регіону, політичного устрою та типу армії, проте самовільне залишення місця служби вважалося тяжким злочином і часто прирівнювалося до дезертирства або зради, а покарання варіювалися від соціальної ізоляції до смертної кари. Наприклад, у Візантійській імперії (V–XV ст.) покарання за самовільне залишення війська полягало у конфіскації майна, відсічення правої руки або осліпленні, у воєнний час застосовувалася страата через розп'яття або повішення; у Франкській державі та Священній Римській імперії (V–XV ст.) самовільне залишення війська лицарем означало втрату всіх земель і привілеїв, простолюдином – каралося тюремним ув'язненням або смертю [3].

3. У період Нового часу (від кінця XV – початку XVI ст. до кінця XVIII – початку XIX ст.) військові структури стали більш централізованими, а армії професійнішими, тому, наприклад, в країнах Західної Європи дезертирство вважалося тяжким злочином та каралося публічним бичуванням, тавруванням, побиттям різками або шомполами, засиланням на каторгу, а у воєнний час – стратою без суду перед строєм [18, с. 44].

4. Під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) самовільне залишення військової частини чи місця служби було серйозним злочином у всіх воюючих арміях, через окопну війну, важкі умови та масові втрати дезертирство стало поширеним явищем, що змусило командування впроваджувати жорсткі заходи для підтримання дисципліни. Видами відповідальності за СЗЧ та дезертирство у цей період стали: у Франції тривалі тюремні ув'язнення, штрафні батальйони, «Les Fusillés pour l'exemple» (розстріляні для прикладу); в Британській імперії застосовувалося Field General Court Martial, заміна розстрілу на каторжні роботи; в Німеччині – направлення до штрафних підрозділів ув'язнення у військових таборах [3].

5. Під час Другої світової війни самовільне залишення військової частини або дезертирство вважалося одним із найтяжчих військових злочинів, проте, носило масовий характер

в силу психологічного та фізичного виснаження, жакливиx умов боїв та воєнних поразок. Зокрема, в СРСР 1,5 млн. випадків, Німеччина – 100 тис., США – 40 тис. Видами відповідальності за СЗЧ у цей період стали: у нацистській Німеччині публічні розстріли, відправка у штрафні батальйони та табори для військових злочинців, репресії проти родин дезертирів; в СРСР застосувалися загороджувальні загони НКВС, штрафні батальйони, масові розстріли, відправлення до ГУЛАГу (до 10 р. каторги), репресії проти родин дезертирів; у США – позбавлення волі, військових пільг та громадських прав; у Великобританії – дисциплінарні покарання, позбавлення волі до 10 р. [3].

На сучасному етапі СЗЧ залишається серйозним військовим злочином, проте, підходи до кримінальної відповідальності за вчинення даного кримінального правопорушення значно змінилися у порівнянні із попередніми історичними етапами, зокрема, найпоширенішим видом відповідальності за СВЧ в демократичних країнах стало звільнення зі служби без права поновлення або позбавлення волі [22, с. 18].

Правова відповідальність за СЗЧ в Україні застосовується у відповідності до ст. 407 Кримінального кодексу України «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та ст. 172-11 Кодексу про адміністративні правопорушення «Самовільне залишення військової частини або місця служби», які зазнали наступних змін з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24.02.2022:

1. Проект Закону України від 08.12.2022 №8271: підвищення розміру адміністративних штрафів за СЗЧ, скасування угоди зі слідством, заборона винесення вироків не пов'язаних з позбавленням волі та призначення умовних строків військовослужбовцям, при цьому не передбачалося обмежень щодо застосування у визначених випадках амністії або помилування [4; 21, с. 114]. Положення даного закону негативно було сприйнято рядовим складом військовослужбовців, правозахисниками та активістами. Наприклад, у відповідності до його норм відсутність військовослужбовця у військовій частині понад 2 години є підставою для притягнення його до кримінальної відповідальності. Дана норма порушує конституційні норми щодо рівності усіх громадян перед законом, оскільки обтяжує кримінальну відповідальність для військовослужбовців рядового складу, а для командування залишає можливість притягнення до адміністративної відповідальності за схожі діяння [5]. Такий підхід до кримінальної відповідальності за СЗЧ в т.ч. фактично створив умови в яких цивільні кримінальні справи стали «менш загрозливі», ніж військові злочини.

2. Проект Закону про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень) від 28.11.2022 № 8235 вніс корективи до ч. 5 ст. 407 КК України у відповідності до якої кримінальним правопорушенням визнається «самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в бойовій обстановці, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби, вчинені в умовах воєнного стану» [6], тобто СЗЧ терміном до 3-х діб, не тягне за собою настання кримінальної відповідальності [16, с. 114].

3. Закон № 3902-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» (законопроект № 11322) у відповідності до якого було внесено зміни до ч. 5 ст. 401 КК України «особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби» [7]. При цьому у відповідності до змін внесених до Кримінального процесуального кодексу України «у разі наявності

підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченої частиною п'ятою статті 401 Кримінального кодексу України, прокурор або суд повинен також отримати письмову згоду командира (начальника) військової частини (установи) про можливість продовження проходження військової служби таким підозрюваним або обвинуваченим» [8] (ч. 2 ст. 286 КПК України, ст.ст. 287, 288, 616 КПК України). У випадку прийняття рішення про закриття кримінального провадження суд зобов'язує військову частину (установу) поновити військовослужбовця на посаді, а його – з'явитися у 72-годинний термін за місцем служби. Також, відповідні зміни було внесено до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та унормовано порядок призупинення військової служби у випадку СЗЧ, продовження військової служби та дії контракту військовослужбовців, яким призначено такі види кримінальної відповідальності, як тримання у дисциплінарному батальйоні, службове обмеження і застосування штрафу [9].

На даний момент ст. 407 КК України передбачає покарання у формі тримання у дисциплінарному батальйоні на строк до 2 р., позбавлення волі від 2 р. до 3 р., від 2 р. до 5 р., від 3 р. до 7 р., від 5 р. до 10 р., штрафу від 1 тис. до 4 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, службове обмеження на строк до 2 р. [10].

На нашу думку, в сфері притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ можна виділити такі основні недоліки:

- недосконалість законодавчого регулювання, що зумовлює проблеми кваліфікації протиправного діяння;
- формальний підхід до оцінки обставин вчинення кримінального правопорушення;
- «суворість» санкцій та відсутність розмежування вчинення СЗЧ з легковажних причин та умисних мотивів;
- складнощі у доказуванні, оскільки існує обмежений доступ до доказової бази через ведення бойових дій, неможливість допиту очевидців і т.д.;
- недостатня ефективність слідства та судової практики в силу перевантаженості судових і слідчих органів;
- відсутність ефективних механізмів реабілітації осіб, які вчинили СЗЧ;
- корупційний фактор щодо уникнення відповідальності за СЗЧ та вибірковості правосуддя;
- недосконалість військової юстиції, оскільки військовій суди в Україні відсутні, а цивільні суди часто розглядають справи без урахування всіх військових реалій, що може призвести до необґрунтованих вироків;
- соціальний резонанс, використання політичних мотивів при розгляді справ по СЗЧ, що може впливати на об'єктивність правосуддя, низький рівень довіри до судової системи та безкарності за протизаконні діяння, тощо [17, с. 135].

Наприклад, формальне застосування кримінальної відповідальності за СЗЧ може призводити до несправедливих вироків та порушення прав військовослужбовців, особливо якщо вони вчинили правопорушення під впливом обставин, що не залежать від їхньої волі (наприклад, наказ командира зайняти позицію без належного забезпечення та підготовки, що фактично прирікало солдатів на знищення) [20, с. 75]. Тому, при призначенні кримінальної відповідальності за СЗЧ судам необхідно враховувати обставини, що призвели до вчинення даного правопорушення, зокрема: психологічний стан військовослужбовця – наявність посттравматичного стресового розладу (ПТСР), емоційного або фізичного виснаження, депресивних розладів; умови проходження служби – тривала відсутність ротації, неналежне матеріальне чи медичне забезпечення; сімейні обставини – хвороба чи смерть близьких родичів, необхідність догляду за членами сім'ї; незаконні дії командування – порушення статутних вимог, зловживання владою, відмови у наданні законної відпустки; наявність загрози життю чи здоров'ю – випадки невинуватого ризику або відсутності належного командування в бойових умовах; мотиви дій – чи мала особа намір ухилитися від виконання військових обов'язків, чи діяла під впливом страху або паніки; попередня характеристика особи – дисциплінованість, сумлінність у службі, наявність нагород або дисциплінарних стягнень та ін. [15, с. 142].

Слід зауважити, що під час воєнного стану у 2022–2023 рр. часто судова практика не враховувала дані обставини, чим порушувала принцип індивідуалізації покарання та справедливості судового розгляду. Зокрема, ігнорування психологічного стану військовослужбовця, умов проходження служби та сімейних обставин при визначенні виду відповідальності за СЗЧ суперечить положенням Конституції України (ст. 61 «юридична відповідальність особи має індивідуальний характер» [12]), ч. 1 ст. 65 КК України (суд призначає покарання «враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання» [10]) та ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд [13]. Серед реальних кейсів порушення принципів індивідуалізації покарання та справедливості судового розгляду у судовій практиці по СЗЧ можна відмітити наприклад, наступну судову справу: за відсутності військовослужбовця у лютому 2023 року три доби, 1 годину і 15 хв. суд першої інстанції виніс вирок у відповідності до якого до засудженої особи було застосовано кримінальне покарання у формі позбавлення волі терміном на 5 р., в касаційному провадженні Верховним Судом залишено в силі вирок суду першої інстанції у цій справі [3].

Враховуючи зауважені недоліки судової практики в сфері притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ Верховний Суд у відповідних постановках закріпив наступні пояснення: Постанова ВС від 21.08.2024 у справі № 126/1813/23 визначає «на час учинення правопорушення редакція вказаної норми не містила прямої заборони на звільнення засудженої особи від відбування покарання з випробуванням за діяння, передбачені ч. 5 ст. 407 КК України»; Постанова ВС від 19.09.2023 у справі № 688/2893/22 визначає, що «під час ухвалення рішення судом важливо враховувати особу обвинуваченого та співмірність діяння в кожній конкретній справі» [14].

Висновки. Кримінальна відповідальність за СЗЧ відіграє важливу роль у забезпеченні дисципліни, боєздатності і належного функціонування Збройних Сил України та виконує охоронну, превентивну, каральну, відновлювальну, регулятивну та ресоціалізаційну функцію в системі забезпечення правопорядку. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини та дезертирство має глибоку історію, що бере початок із давніх цивілізацій, де такі дії сприймалися як зрада правителя та каралися смертю, вигнанням або каторжними роботами. У подальші історичні періоди, особливо в часи світових воєн, заходи відповідальності були не менш жорсткими, включаючи публічні страти, штрафні батальйони, репресії проти родин дезертирів та позбавлення волі, що свідчить про прагнення держав зберігати дисципліну та боєздатність армії будь-якими методами. Правова відповідальність за СЗЧ в Україні регулюється Кримінальним кодексом та Кодексом України про адміністративні правопорушення, які зазнали змін після початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, зокрема, нові законодавчі акти посилили покарання за СЗЧ, обмежили можливість умовних строків та угод зі слідством, але водночас передбачили механізми звільнення від кримінальної відповідальності для військовослужбовців, які добровільно повертаються до служби. Верховний Суд, враховуючи недоліки судової практики у сфері притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ, у постановках від 21.08.2024 (справа № 126/1813/23) та 19.09.2023 (справа № 688/2893/22) наголосив на відсутності прямої заборони на звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням та важливості врахування особи обвинуваченого й співмірності діяння під час ухвалення рішень. Ст. 407 КК України передбачає покарання у формі тримання у дисциплінарному батальйоні на строк до 2 р., позбавлення волі від 2 р. до 3 р., від 2 р. до 5 р., від 3 р. до 7 р., від 5 р. до 10 р., штрафу від 1 тис. до 4 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, службового обмеження на строк до 2 р. Основними недоліками притягнення до кримінальної відповідальності за СЗЧ в Україні є недосконалість законодавчого регулювання, формальний підхід до оцінки обставин правопорушення, суворість санкцій без розмежування мотивів вчинення СЗЧ, складнощі у доказуванні через бойові дії, перевантаженість судових і слідчих органів, відсутність ефективних механізмів реабілітації, корупційний фактор, недосконалість військової юстиції через відсутність військових судів, а також соціальний резонанс і політичний вплив на правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Павліченко Є.В., Бобошко О.М. Сутність кримінальної відповідальності та її специфічні ознаки. *Нове українське право*, Вип.1, 2023. С. 188-193. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/443/396> (дата звернення: 11.11.2024)
2. Судова статистика. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 11.11.2024) 13
3. Що таке сзч? Яке покарання? Яка стаття? АКТУМ. URL: <https://www.actum.com.ua/blog-3-1/shcho-take-szch-yake-pokarannia-yaka-stattia> (дата звернення: 11.11.2024)
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: проект Закону України від 08.12.2022 р. №8271. URL: <https://itd.rada.gov.ua/2450dd84-f7b5-4f52-afbf-f382c02aea64> (дата звернення: 11.11.2024)
5. Оприщенко А. Військові проти, Залужний – за. Розбираємося, чому критикують новий закон про покарання військових під час вторгнення. ЗАБОРОНА. URL: <https://zaborona.com/vijskovi-proti-zaluzhnyj-za-rozbyrayemosya-chomu-krytykuyut-novyj-zakon-pro-pokarannya-vijskovyh-pid-chas-vtorgnennya/> (дата звернення: 11.11.2024)
6. Проект Закону про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень) від 28.11.2022 р. № 8235. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40895> (дата звернення: 11.11.2024)
7. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану: Закон № 3902-IX (законопроект № 11322). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text> (дата звернення: 11.11.2024)
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2565> (дата звернення: 11.11.2024)
9. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. №2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 11.11.2024)
10. Кримінальний кодекс України 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2875> (дата звернення: 11.11.2024)
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 11.11.2024)
12. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2024)
13. Європейська конвенція з прав людини: Рада Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 11.11.2024)
14. База правових позицій. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovi_plenumu/ (дата звернення: 11.11.2024)
15. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 186 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/db467388-632a-4f75-9874-753c9a465f31/download>
16. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. – 212 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/709dee25-1201-4e68-ab35-9a1a07514d1e/download>
17. Свинаренко Ю.П. Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Правові новели № 22 Т. 3/2024 С. 131-136. http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

18. Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2024 р., № 1 (83) том 2 С. 42-46. http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/9.pdf
19. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>
20. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions *European Reforms Bulletin* № 2, 2020. с. 74-77. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>
21. Shkuta, O., Leheza, Y., Telelym, I., Anosienkov, A., & Yaroshak, O. (2024). National Security in the Conditions of the Russia-Ukraine War: Legal Regulation and Islamic Law Perspectives. *Al-Ahkam*, 34(1), 99-120 <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>
22. Shkuta, Oleh, Tarasenko, Oleksandr, Shvets, Dmytro. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 38 (2). 2024. 6-21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920

